

26.3.2019

Oikeuskansleri Tuomas Pöysti
PL 20
Valtioneuvosto

Viite: Selvityspyyntöne 12.3.2019 Dnro OKV/363/1/2019

Johdanto

Oikeuskanslerinvirastoon on saapunut 26.2.2019 ja 6.3.2019 välisenä aikana viisi kantelua koskien kotisivuillani jussiniinisto.fi 19.2.2019 julkaistua blogiani ”Eduskunnan on ryhdistäydyttävä”. Erityisesti kantelut koskevat lausumia, jotka liittyvät professori Martin Scheininiin.

Kokonaiskuvan antamiseksi luonnehdin selvityksessäni aluksi tiedustelulainsäädännön välttämättömyyttä kansallisen turvallisuuden takaamiseksi sekä sotilastiedustelu- ja koko tiedustelulainsäädännön poikkeuksellisen perusteellista valmisteluprosessia. Lisäksi käyn läpi blogikirjoitukseni tarkoitusta ja taustoja.

Katson, että blogikirjoitus tapahtui sananvapauden piirissä. Korostan, että kritiikkini kohdistui erityisesti prosessiin ja menettelytapoihin, joilla valiokunnissa olleet asiantuntijat pyrkivät ulkoparlamentarisin keinoin vaikuttamaan eduskunnan päätöksentekoon, koska kokivat, että heidän näkemysään ei ollut eduskuntatyöskentelyssä riittävästi huomioitu.

Tiedustelulainsäädännön välttämättömyys

Valtioneuvosto antoi 19.5.2016 eduskunnalle selonteon Suomen sisäisestä turvallisuudesta (VNS 5/2016 vp) sekä 17.6.2016 selonteon Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta (VNS 6/2016 vp). Valtioneuvoston puolustuselonteko annettiin eduskunnalle 16.2.2017 (VNS 5/2017 vp).

Puolustuspoliittisen selonteon mukaan Suomen lähialueen turvallisuustilanne on heikentynyt Krimin valtauksen ja Itä-Ukrainan konfliktin jälkeen. Itämeren alueen sotilasstrateginen merkitys on kasvanut ja sotilaallinen toiminta alueella lisääntynyt. Venäjä on osoittanut kykenevänsä tekemään nopeasti strategisia päätöksiä ja käyttämään koordinoitusti sotilaallista voimaa ja muuta laajaa keinovalikoimaa tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Venäjä kehittää asevoimiensa suorituskykyjä ja ylläpitää valmiuksia toimia myös laajamittaisessa sotilaallisessa kriisissä. Kaikkien puolustushaarojen korkeassa valmiudessa olevia joukkoja kyetään

siirtämään valtakunnan eri osista haluttuun suuntaan nopeasti ja yllätyksellisesti muun muassa rajoitetun alueen valtaamiseksi ja kohdevaltion suvereniteetin kiistämiseksi. Kaikkien Venäjän turvallisuusviranomaisten suorituskykyä voidaan käyttää sotilaallisiin tehtäviin. Sotilaallisten kriisien ennakkovaroitusajaksi on lyhentynyt ja kynnys voimankäyttöön on alentunut. Samanaikaisesti suomalaisen yhteiskunnan haavoittuvuus on lisääntynyt.

Puolustuspoliittisen selonteon mukaan kybertoimintaympäristön merkitys kasvaa. Kyberkeinojen käyttöä poliittisten päämäärien saavuttamiseksi ei voida sulkea pois. Yhteiskunnan digitalisaatio, teknisten järjestelmien riippuvaisuus rajat ylittävistä tietoverkoista sekä järjestelmien keskinäiset riippuvuussuhteet ja haavoittuvuudet altistavat yhteiskunnan elintärkeät toiminnot kybervaikuttamiselle. Kyber- ja informaatiovaikuttamista on kohdistettu lähialueillemme ja myös Suomeen muun muassa kriittistä infrastruktuuria, teollisuuslaitoksia sekä poliittista päätöksentekojärjestelmää ja kansalaisia vastaan.

Toimintaympäristön asettamat vaatimukset korostavat muun muassa tiedustelukykä, eri hallinnonalojen valmiutta toimia nopeasti kehittyvissä tilanteissa, kykyä suojautua kauaskantoisten asejärjestelmien vaikutuksilta ja kyberpuolustuskykyä.

Tiedustelutoiminta parantaa yhteiskunnan vastekykä ja laajentaa sitä keinovalikoimaa, jonka avulla uhkien toteutuminen voidaan estää tai siihen varautua. Tietoverkoissa tapahtuvaan viestintään kohdistettu kansallisesta turvallisuudesta vastaavien viranomaisten tiedonhankinta on maailmanlaajuisesti ollut keskeisessä asemassa esimerkiksi ennakkotiedon saamisessa aseellisesta hyökkäyksestä tai terroritekojen estämisessä.

Ulkovaltojen sotilaalliset viestijärjestelmät ovat muuttuneet entistä monimutkaisemmiksi, signaalien määrä on kasvanut merkittävästi, ja yhä suurempi osa tietoliikenteestä kulkee radiotien sijaan tietoliikennekaapeleissa. Toimintaympäristön muutoksen vuoksi Suomen sotilastiedustelun mahdollisuudet kerätä tiedustelutietoa ovat heikentyneet. Asevoimien johtaminen tukeutuu entistä enemmän yleiseen tietoverkkoinfrastruktuuriin. Tiedustelun tulisi kohdistua myös digitaaliseen tietoon ollakseen tehokasta tietoteknistyneessä toimintaympäristössä. Tietoverkkoja hyödynnetään kybervakoiluksi tai kyberhyökkäykseksi luonnehdittavissa teoissa.

Maanpuolustukselle ja kansalliselle turvallisuudelle entistä suuremman uhan muodostavat kyberoperaatiot. Myös kaikki Suomen turvallisuusympäristön kehityksen kannalta olennaiset ulkovallat panostavat määrätietoisesti hyökkäyksellisen kyberkapasiteettinsa rakentamiseen. Esimerkkeinä valtioihin kohdistuneesta kyberoperaatioista ovat Ukrainan (2014), Georgian (2008) ja Viron (2007) suljettuihin viranomaisverkkoihin kohdistetut verkkohyökkäykset, jotka ovat osoittautuneet hyvin organisoiduiksi ja suunnitelluiksi operaatioiksi. Niiden taustalla arvioidaan olevan valtiotoukija.

Valtioneuvoston kanslia julkaisi (VNTEAS 30/2017) riippumattoman tutkimuksen Suomen kyberturvallisuuden tilasta. Sen mukaan kansallinen kyberturvallisuustapahtumien havainnointikyky on puutteellinen. Siksi tilannetietoisuus on heikko ja edellytykset estää, rajoittaa ja toipua vakavista kyberhyökkäyksistä on rajallinen.

Tilanne, jossa Suomen viranomaiset puutteellisesta kansallisesta sääntelystä johtuen ovat riippuvaisia ulkomaista saadakseen tietoa Suomen elintärkeisiin intresseihin kohdistuvista uhkista, on kestämaton. Suomessa kävi ilmi syksyllä 2013 vakava, laaja ulkoministeriön verkkoon kohdistunut

tietomurto, jonka selvittäminen ja torjunta olisi voinut olla mahdollista vain ajanmukaisen tiedustelulainsäädännön tuomien valtuuksien ja välineiden turvin. Jokaisella valtiolla – myös Suomella – on velvoite huolehtia omasta ja kansalaistensa turvallisuudesta ja perustaa siihen liittyvä päätöksenteko itse hankittuun tietoon. Sen ehdottomana edellytyksenä on ajantasainen tiedustelulainsäädäntö, josta sotilastiedustelulaki kuuluu puolustusministeriön ja sen ministerin vastuulle.

Sotilastiedustelulain valmisteluprosessi

Puolustusministeriö perusti tammikuussa 2013 tiedonhankintalakityöryhmän, jonka toimikausi oli 13.1.2013 – 31.12.2014. Valmistelun aikana työryhmä kuuli 26 asiantuntijaa. Työryhmä järjesti taustoitustilaisuuden toimittajille sekä yleiset kuulemistilaisuudet elinkeinoelämän edustajille ja kansalaisjärjestöille sekä muille sidosryhmille.

Lausunto työryhmän mietinnöstä pyydettiin 150 eri ministeriöltä, viranomaiselta, puolueelta, järjestöltä, yritykseltä ja yhteisöltä. Lausuntopyyntö oli myös julkisesti saatavilla puolustusministeriön internet-sivuilla. Lisäksi lausunnot pyydettiin erikseen professori Martin Scheininiltä (European University Institute), apulaisprofessori Juha Lavapuroilta (Tampereen yliopisto) ja professori Tomi Voutilaiselta (Itä-Suomen yliopisto). Lausuntoja annettiin yhteensä 74.

Mietinnön pohjalta Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmaan tehtiin kirjaus, jonka mukaan kasvavat riskit ja uudet uhat edellyttävät koko yhteiskunnalta uudenlaista valmiutta ja varautumista. Hallitus vahvistaa kokonaisturvallisuusajattelua kansallisesti, EU:ssa ja kansainvälisessä yhteistyössä. Tämä koskee erityisesti uusien ja laaja-alaisten uhkien kuten hybridivaikuttamisen, kyberhyökkäysten ja terrorismin torjuntaa. Hallitus vahvistaa ulkoisen turvallisuuden sisäisiä edellytyksiä. Hallitus esittää säädösperustaa ulkomaantiedustelulle ja tietoliikennetiedustelulle. Niiden valmistelun yhteydessä kiinnitetään huomiota perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Tiedustelulain valmistelu jatkui Sotilastiedustelulakityöryhmällä, jonka toimikausi oli 1.10.2015–28.2.2017. Samaan aikaan asetettiin sisäministeriössä siviilitiedustelulainsäädäntöä valmisteleva työryhmä. Oikeusministeriö asetti 26.9.2015 asiantuntijatyöryhmän selvittämään ja valmistelevaan luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa koskevan perustuslakisäätelyn tarkistamista. Oikeusministeriö asetti 17.10.2016 tiedustelutoiminnan valvontaa valmistelevan lainsäädäntöhankkeen. Tiedustelulainsäädännön valmistelua seuraamaan asetettiin 10.12.2015 parlamentaarinen seurantaryhmä, jossa edustettuina olivat kaikki eduskuntapuolueet.

Työskentelyn aikana sotilastiedustelulakityöryhmässä on kuultu valtioneuvoston oikeuskansleri Jaakko Jonkkaa, apulaisoikeuskanslerin sijainen Kimmo Hakosta, eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläistä, tietosuoja-valtuutettu Petri Aarniota, Helsingin ja Vantaan käräjäoikeuksien laamaneja Tuomas Nurmea ja Seppo Karvosta sekä valtiosääntöoikeuden ja kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita professori Teuvo Pohjolaista, professori Tuomas Ojasta ja yliopistonlehtori Jukka Viljasta. Työryhmä järjesti yleiset kuulemistilaisuudet elinkeinoelämän edustajille ja kansalaisjärjestöille sekä muille sidosryhmille.

Työryhmän hallituksen esityksen muotoon laaditusta mietinnöstä pyydettiin lausunto 119 eri taholta: eduskuntapuolueilta, viranomaisilta ja muilta tahoilta. Myös jakelulistan ulkopuolisia kansalaisjärjestöjä ja muita tahoja pyydettiin antamaan oma-aloitteisesti lausunto mietinnöstä. Lausun-

non antoivat 72 eri tahoja. Kaikki annetut lausunnot on julkaistu lausuntopalvelussa tai valtioneuvoston hankeikkunassa. Lausunnot otettiin valtaosin huomioon. Luonnos hallituksen esitykseksi on ollut käsiteltävänä lainsäädännön arviointineuvostossa, joka antoi asiassa lausunnon. Esitysluonnos ennakkotarkastettiin oikeuskanslerinvirastossa.

Puolustusministeriö antoi hallituksen esityksen (HE 203/2017 vp.) laiksi sotilastiedustelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi eduskunnalle 25.1.2018. Asia lähetettiin puolustusvaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan, ulkoasiainvaliokunnan, tarkastusvaliokunnan, hallintovaliokunnan, lakivaliokunnan ja liikenne- ja viestintävaliokunnan oli annettava lausunto. Valiokunnat käsitelivät hallituksen esitystä 31.1.2019 asti, jolloin puolustusvaliokunta antoi mietintönsä (PuVM 4/2018 vp).

Eduskuntakäsittelyn aikana eri valiokuntiin on hallituksen esityksestä annettu yhteensä 204 asiantuntija-lausuntoa. Esimerkiksi puolustusvaliokunta kuuli esityksestä 63 asiantuntijaa, perustuslakivaliokunta 19 ja hallintovaliokunta 25. Eri valiokuntien huomiot on pyritty ottamaan eduskuntakäsittelyssä huomioon. Perustuslakivaliokunta esitti 15 valtiosääntöoikeudellista huomautusta ja noin 60 muuta huomioita.

Kaikki valtiosääntöoikeudelliset huomautukset on otettu huomioon puolustusvaliokunnan mietinnössä ja muista huomioista muutamaa lukuun ottamatta kaikki. Ne perustuslakivaliokunnan muut huomiot, joita ei ole otettu huomioon säännöksissä, on perusteltu tarkasti puolustusvaliokunnan mietinnössä.

Kaikkiaan ns. tiedustelulakipakettiin kuuluvia lakeja on eduskunnassa asiaa käsitellyt seitsemän valiokuntaa noin vuoden verran. Eduskunta on tehnyt perinpohjaista työtä tiedustelulakien kanssa. Erikoisvaliokunnat ovat laajaa asiantuntijajoukkoa kuullen tehneet perusteellista valmistelua, perustuslakivaliokunnan kannat huomioiden. Valiokunnat kuuluivat kokonaisuudessaan kaikkien neljän lakipaketin osalta ennen puhemiesneuvoston palauttamista niitä uudelleen valiokuntakäsittelyyn yhteensä 666 asiantuntijaa (puolustusvaliokunta 202, hallintovaliokunta 133, lakivaliokunta 89, perustuslakivaliokunta 80, liikenne- ja viestintävaliokunta 68, ulkoasiainvaliokunta 62, tarkastusvaliokunta 32).

Sisäministeriö asetti 4.5.2017 parlamentaarisen seurantaryhmän tiedustelulainsäädännön jatkovalmistelua sekä perustuslakisääntelyn tarkistamisen parlamentaarista valmistelua varten. Kaikista eduskuntapuolueista koostuva seurantaryhmä seurasi lakien etenemistä ja myös vaikutti niiden sisältöön.

Edellä kuvatun perusteella tiedustelulakien valmistelua ja tässä nimenomaisessa tapauksessa vastuullani ollutta sotilastiedustelulain valmistelua on pidettävä poikkeuksellisen perusteellisenä. Kaikkien keskeisten tahojen näkökannat sekä perustuslakiin että muihin laillisuusksymyksiin liittyvät erilaiset kannat on prosessissa otettu huomioon.

Tiedustelulakien palauttaminen eduskuntakäsittelyyn ja blogikirjoitus

Scheinin on pitänyt kantelussaan loukkaavana erityisesti blogissani ollutta ilmaisua ”perustuslakitalibanit verhoavat ideologiset tavoitteensa asiantuntijuuden valekaapuun”.

Huomattakoon tässä yhteydessä, että Afganistanin valtaheimon pashtun kielellä sana taleban tarkoittaa opiskelijaa ja etsijää. Sellaisia ovat oletuksen mukaan myös professorit, jotka tinkimättä ajavat näkemystään jostain asiasta. Scheininin ura ihmisoikeustutkijana on pitkä eikä ole juurikaan pääteemastaan poikennut. Siten voidaan myös ajatella, että perustuslakikysymykset ja erityisesti ihmisoikeudet ovat lähellä hänen vakaumukselleen tärkeitä seikkoja. Tiedustelulainsäädännössä valtion turvallisuusintressit voivat ajoittain törmätä ihmisoikeusnäkemysten kanssa erityisesti silloin kun yksilön oikeudekseen kokemat asiat ovat ristiriidassa yleisen hyvän, yhteiskunnan turvallisuuden kanssa. Näitä yksilön oikeuksiin liittyviä näkemyksiään – osana asiantuntemustaan – Scheinin on tuonut esille poikkeuksellisella tavalla lehdistön ja sosiaalisen median välityksellä.

Käyn seuraavaksi läpi niitä perusteita, jotka oikeuttavat ehkä joidenkin mielestä poikkeuksellisen ilmaisun käyttöön. Edellä on kuvattu tiedustelulakien tarpeellisuuteen liittyneitä turvallisuusympäristön muutostekijöitä sekä sotilastiedustelulain perusteellista valmisteluprosessia. Muut tekijät liittyvät ensisijaisesti sananvapauteen, mutta myös keskeisesti Scheininin pyrkimykseen ulkoparlamentaariseen vaikuttamiseen ja puolustusministerin oikeuteen edistää hallinnonalansa asiaa.

Blogikirjoitukseni ”Eduskunnan on ryhdistäydyttävä” (19.2.2019) tarkoituksena oli kritisoida sitä prosessia, jolla tiedustelulait lähetettiin takaisin valiokuntiin käsittelyyn ja erityisesti sitä tapaa, jolla prosessiin vaikutettiin eduskuntatyöskentelyn ulkopuolelta valiokunnissa jo kuultavina olleiden asiantuntijoiden toimesta.

Puhemiesneuvoston ehdotuksesta lähetettiin ainutlaatuisesti kahden perustuslakibloggaajan – jotka kummatkin olivat olleet jo useamman kerran kuultavina eri valiokunnissa – tviitteihin perustuen siviili- ja sotilastiedustelua koskevat mietinnöt takaisin valmisteluun puolustus- ja hallintovaliokuntiin, joille perustuslakivaliokunnan oli annettava lausunto.

Perustuslakiblogin tviitit on listattu mm. eduskunnan kanslian muistioon puhemiesneuvostolle 14.2.2019 liittyen hallintovaliokunnan mietinnön 30/2018 vp ja puolustusvaliokunnan mietinnön 4/2018 vp lakiehdotusten käsittelyyn. (LIITE 1) Perustuslakiblogin mukaan tviittaajia ovat yleensä Juha Lavapuro tai Martin Scheinin. Tiedustelulainsäädännön osalta tviiteissä käsiteltiin ja kuvailtiin puolustus- ja hallintovaliokuntien mietintöjä mm. puutteellisina, epäselvinä, heikkoina tai hylättyinä tenttivastauksina. Tviittaajien näkökulmaa voi luonnehtia Suomen kansan valitseman eduskunnan valiokuntien työtä halventavaksi ja ylimieliseksi.

Virkamiestyönä on käyty läpi hallintovaliokunnan ja puolustusvaliokunnan tiedustelua koskevissa mietinnöissä ehdotetun sääntelyn yhdenmukaisuus perustuslakivaliokunnan lausunnoissa asetettujen vaatimusten kanssa. Eduskunnan tiedotteen mukaan selvityksessä ei tullut esille selkeitä puutteita. Mietinnöissä ehdotetun sääntelyn yksityiskohdista tuli esille muutamia seikkoja, joita voidaan mahdollisesti tulkita eri tavoin. Tällaisia ovat syrjintää koskeva sääntely ja tekninen laite-tarkkailu. Näin ollen on vedettävissä johtopäätös, että tosiasiallista perustuslaillista tarvetta lakiesitysten palautukseen valiokuntakäsittelyyn ei olisi ollut. Kyseessä oli ennemminkin seuraus valiokuntien asiantuntijoina toimineiden henkilöiden sosiaalisessa mediassa tekemästä ulkoparlamentarisesta, varsin poikkeuksellisesta vaikuttamisesta.

Scheinin ei ole tieteellisistä ansioistaan huolimatta pelkästään tieteelliseen argumentaatioon ja tutkimukseen pitäytyvä akateeminen professori. Hän on myös omia poliittisia näkemyksiään aktiivisesti ja voimakkaasti julkisuuteen tuova mielipidevaikuttaja (LIITE 2). Poliittisena vaikuttajana hä-

nen on hyväksyttävä, että häneen voidaan kohdistaa vahvaa ja retoriikaltaan voimakastakin poliittista kritiikkiä. Professorina hän on tottunut myös tiedeyhteisön sisäiseen ankaraankin opponointiin, mikä on osa tieteellistä metodologiaa. Yleisen, rakentavan kansalaiskeskustelun ja eduskunnan toiminnan kannalta on hyvin arveluttavaa, mikäli professorin asiantuntijakannanotot ja hänen poliittiset kannanotonsa ja niiden propagoiminen menevät sekaisin. Vielä arveluttavampaa on, että professori omaan asemaansa liittyvällä arvovallalla pyrkii vaikuttamaan normaaliin eduskuntatyöskentelyyn ja valmisteluun, johon hän on jo saanut asianmukaisesti osallistua. Scheinin on itse tietoisesti kehittänyt Perustuslakiblogin Twitter-profiilia, jotta se vaikuttaisi asioihin, joiden ajamista hän itse pitää tärkeänä. (LIITE 2)

Eduskunnan valiokuntien valtiosääntöasiantuntijana toimiessaan Scheinin on myös pyrkinyt vaikuttamaan valiokuntatyöskentelyn ulkopuolelta kansanedustajiin. Esimerkkinä siitä on hänen 4.9.2017 lähettämänsä ”Avoin kirje Sosialidemokraattiselle eduskuntaryhmälle, Vihreälle eduskuntaryhmälle, Vasemmistoliiton eduskuntaryhmälle ja Ruotsalaiselle eduskuntaryhmälle” (LIITE 2). Siinä hän lähettää eri oppositiopuolueille viestiä, minkä avulla tiedustelulait voitaisiin tosiasiallisesti vesittää. Image-lehden haastattelussa hän toteaa tiedustelulaeista mm. että ”Kun ajat on vaikeat, jarruttaminen on parasta mitä voi tehdä”. Tämänkaltaista toimintaa en näe asianmukaisena eduskunnan kuultavaksi kutsutun asiantuntijan toimesta.

Scheinin on myös Helsingin Sanomien haastattelussa vielä 19.11.2018 hallitusta kritisoiden listannut lukuisia tiedustelulaeissa oman näkemyksensä mukaan olleita perustuslainvastaisuuksia ja huomauttanut puhemies Risikon olleen se sisäministeri, jonka nimi löytyi siviilitiedustelulakiehdotuksen alta (LIITE 2). Perustuslaki-blogin tviitissä 10.2.2019 juuri ennen tiedustelulakien viemistä takaisin valiokuntien käsittelyyn epäiltiin vielä kerran Risikon esteellisyyttä. Tällaisen toiminnan voi hyvällä syyllä todeta olevan pyrkimys ulkoparlamentaarisesti vaikuttamiseen ja samalla suoraan Suomen kansan valitseman eduskunnan puhemies päätöksentekoon.

Poliittisesti Scheinin on entinen Suomen kommunistisen puolueen keskuskomiteaan jäsen. Hän on tunnettu myös Turun akateemisesta sosialistiseurasta, jonka ideologiana oli marxismi-leninismi. Huolimatta Scheininin ihmisoikeusasiantuntemuksesta ei tiedustelulakeihin liittyvää julkista keskustelua seuraava ole voinut välttyä miettimästä yhtäläisyyksiä Scheininin ideologisen taustan ja hänen suhtautumiseensa nykyisen porvarihallituksen tiedustelulakeihin liittyvien tavoitteiden välillä.

Scheinin on Perustuslakiblogissa 14.9.2018 kirjoittanut avoimesti poliittisen pamfletin otsikolla ”Populismien aiheuttama uhka oikeusvaltiolle”, jolla ei ole mitään tekemistä perustuslain tulkintojen kanssa. (LIITE 2) Populistisiksi puolueiksi hän määrittelee Suomessa siniset ja perussuomalaiset. Image-lehden haastattelussa hän pitää populismia perivihollisenaan. Blogissaan Scheinin tuntee erityistä epäluuloa tiedustelulakeja ajanutta Sinisen tulevaisuuden puolustusministeriä kohtaan ja toteaa yhteiskunnan militarisaation olevan uhkana, jos maassa on populistinen puolustusministeri. Samankaltaista epäluuloa Scheinin tuntee turvallisuusviranomaisia kohtaan yleensäkin. Image-lehden haastattelussa hän toteaa mm. seuraavasti: ”KRP, poliisi, ja sisäministeri mukaan lukien... En usko, että he ovat niin puhtoisia kuin antavat ymmärtää.” (LIITE 2)

Pitkään perustuslakivaliokunnan puheenjohtajana toiminut varatuomari Kimmo Sasi on todennut Verkkouutisten kirjoituksessaan 18.2.2019 (LIITE 2) Martin Scheininin ja Juha Lavapuron ulostuloista mm., että ”nyt kaksi valtiosääntötutkijaa esitti julkisuudessa väitteen, että asiantuntijavalio-

kunta ei ole ottanut huomioon perustuslakivaliokunnan muutosvaatimuksia. He perustelivat kantansa näkemyksillä, jotka eivät sisältyneet perustuslakivaliokunnan ponteen sekä ponteen sisältyvien vaatimusten toteutustavalla. Tämä kannanotto oli voimakas epäluottamuslause eduskunnan sisäiselle valmistelulle.”

Sasin pohdinnoissa muutama valtiosääntötutkija on havainnut, että virkanimikkeen turvin esityllä väitteellä voi pyrkiä painostamaan eduskuntaa tehokkaasti ulkoparlamentaarisesti. Jo tätä ennen oli siirrytty vaiheeseen, jossa samat asiantuntijat julkistavat perustuslakivaliokunnalle antamiensa luottamuksellisten lausuntojen sisällön vaikuttaakseen päätösprosessiin.

Sasin mielestä useasti asiantuntijana käytetyn Martin Scheininin poliittinen valtiosääntöaktivismi voidaan nähdä vakavaksi uhkaksi perustuslain tärkeimmälle periaatteelle, demokratiaperiaatteelle. Tutkijat (Scheinin ja Lavapuro) eivät kerro, miten hallintovaliokunnan kanta olisi ristiriidassa länsimaissa hyväksytyjen ja muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen periaatteiden kanssa. Tarkoitus on siis vain pyrkiä estämään eduskuntaa tekemästä tutkijoiden oman kannan vastaista päätöstä.

Scheininiin liittyen en ole ensimmäinen poliitikko, joka on käyttänyt hänestä taleban-liitännäistä nimitystä. Todettakoon, että Scheininin Image-lehden haastattelusta (LIITE 2) käy ilmi, että kansanedustaja, OTK Ben Zyskowicz on eduskunnassa jo aikaisemmin nimittänyt Scheininiä mm. perustuslakifundamentalistiksi ja tietosuojatalebaniksi.

Zyskowicz käytti tietosuojataleban-ilmaisua eduskunnan istunnossa 6.3.2018 keskustelussa hallituksen esityksestä eduskunnalle EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi. Lisäksi hän käytti termiä 11.10.2013 keskustelussa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain muuttamisesta siinä merkityksessä, että ”eräänlaiset tietosuojatalebanit eli äärimmäisyysajattelijat ovat saaneet liikaa valtaa siihen, mitä tietosuojasta säädetään”. Keskustelussa 11.3.2014 hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rintamasotilaseläkelain muuttamisesta Zyskowicz totesi, että ”jotkut tietosuojatalebanit, joiden mielestä tietosuoja on kaiken muun ylikäyvä, tärkeä oikeus, ovat olleet näitä lakeja valmistelemissa”. Samaa termiä hän käytti myös kyselytunnilla 19.9.2013 ja 6.5.2014.

Edellä mainitut esimerkit samoin kuin blogikirjoitukseni termi ”perustuslakitaleban” kuvaa erityisesti sitä tapaa, jolla äärimmäisesti johonkin teemaan suhtautuvat henkilöt vievät kaikin käytettävissä olevin keinoin eteenpäin jotakin tärkeäksi kokemaansa agenda. Scheininin tapauksessa ne ovat yksilön oikeudet äärimmäisesti tulkittuina.

Helsingin poliisilaitoksen tutkimattajättämispäätöksessä 25.2.2019 todetaan, että pelkkä asianomistajan subjektiiviseen käsitykseen perustuva väite rikoksesta vailla muuta näyttöä väitteen tueksi ei riitä esitutkinnan aloittamiseen.

Scheininin toiminnassa lehdistössä, sosiaalisessa mediassa ja eduskunnan kutsumana asiantuntijana on sekoittunut se, milloin Scheinin antaa lausuntoja puhtaasti ihmisoikeusasiantuntijana ja milloin oman kantansa ja näkemyksensä esilletuojana. Asiantuntijana toimivan henkilön poliittisluonteiseen argumentaatioon on voitava vastata samalla tavalla.

Olennaista on se, että blogini otsikonkin ”Eduskunnan on ryhdistäydyttävä” mukaan kirjoituksessa oli kysymys ennen kaikkea eduskunnan arvovallasta. Merkityksellistä on, miten helposti sitä voidaan yksittäisten henkilöiden taholta – arvostetun virkanimikkeen suojista – ulkoparlamentaarisin

keinoin heiluttaa. Lakiesityksen palauttaminen eduskunnan suuresta salista takaisin valiokuntiin tviittien perusteella oli aivan poikkeuksellista. Pahimmillaan palautus olisi voinut vaalikauden päätymisen seurauksena johtaa tiedustelulakipaketin raukeamiseen.

Perustuslain 12 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista ja julkistaa viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Keskusteluun osallistumisen vapautta ei voida evätä myöskään poliitikoilta tai ministereiltä. Sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus ja avoin julkinen keskustelu (HE 309/1993 vp ja PeVL 19/1998 vp). Poliittisena perusoikeutena sananvapaus antaa vahvaa suojaa erityisesti poliittiseen toimintaan liittyvälle viestinnälle ja siihen kuuluu keskeisesti oikeus osallistua yhteiskunnallisia asioita koskevaan keskusteluun.

Tyylilajina blogi ja kolumni voidaan tietyiltä osilta rinnastaa toisiinsa. Niissä kirjoittaja esittää henkilökohtaisen mielipiteensä jostakin ajankohtaisesta aiheesta ja tarkastelee asiaa vain valitsemaansa näkökulmasta. Lisäksi niissä voidaan käyttää eri tyylikeinoja kuten ironiaa, sarkasmia tai huumoria. Blogin ja kolumnin tyyliin kuuluu, että kirjoittajalla on oikeus piikitellä ja esittää olevansa oikeassa. Tällaisissa tapauksissa sananvapauden on voitava olla mahdollisimman laajaa. Henkilökohtaisessa blogissa ei ollut kyse valtioneuvoston tai puolustusministeriön virallisesta tiedottamisesta. Sen sijaan siinä oli erityisesti kyse ministerin oikeudesta erityisesti eduskuntavaalien alla vaapaamuotoisemmassa tekstimuodossa ajaa kansallisen turvallisuuden kannalta ensisijaisen tärkeää puolustusministeriön lakihanketta, jota oli pyritty poikkeuksellisin ulkoparlamentaarisin keinoin horjuttamaan sellaisten asiantuntijoiden taholta, jotka toimivat säännöllisesti asiantuntijoina eduskunnan valiokunnissa.

Blogissa ollut viittaus perustuslakitalabaneihin liittyi siis erityisesti siihen Martin Scheininin menettelyyn ja toimintatapaan professorina ja eduskunnan kutsumana asiantuntijana, millä eduskunnan päätöksentekoon pyrittiin vaikuttamaan. Scheininin asiantuntemusta sinänsä ei blogissa kyseenalaistettu. Käytännössä Scheinin oli kuitenkin omalla toiminnallaan sosiaalisessa mediassa ohittanut satojen muiden asiantuntijoiden eduskunnan valiokunnille edellä kuvatulla tavalla antamat lausunnot ja pyrki tviiteillä oman näkemyksensä mukaisia tavoitteita korostaen vaikuttamaan eduskunnan päätöksentekoon. Näin ollen Scheinin on itse altistanut näkemyksensä julkisen keskustelun piiriin tyyliin, jota hän itse käytti mm. arvostellessaan valiokuntien mietintöjä heikkoina tai hylättyinä tenttivastauksina.

Lopuksi

Kuten edellä on kuvattu, Suomen kansallisen turvallisuuden takaaminen edellytti tiedustelulakien hyväksymistä ja sitä kautta riittävien toimivaltuuksien antamista Puolustusvoimille ja suojelupoliisille. Puolustushallinnon näkökulmasta kyse on ollut perusteellisesti valmistellusta, tämän hallituskauden selkeästi merkittävimmästä ja vaikuttavuudeltaan tärkeimmästä lakihankkeesta.

Eduskunnassa kutsuttuna asiantuntijana toimineen henkilön käyttämien ulkoparlamentaaristen vaikuttamiskeinojen arvostelun on oltava poliitikoille mahdollista varsinkin, kun asiantuntija itse on eri yhteyksissä todennut pyrkivänsä vaikuttamaan lainsäädäntöön myös muualla kuin valiokunnan asiantuntijana toimiessaan.

Niin ikään oman ministeriön hallinnonalaan kuuluvan pitkään ja laajasti valmistellun, laajakantoisen lakihankkeen julkinen puolustaminen ja julkinen ajaminen kuuluvat sekä sananvapauden piiriin, vaalien alla käytävään keskusteluun, että ministerin normaaleihin virkatehtäviin ja velvollisuuksiin. Tarvittaessa myös blogin kautta. Oman eduskuntavaalikampanjani teema on ”Turvaa vapaa Suomi”. Tiedustelulainsäädäntö on vapaan Suomen ja kansallisen turvallisuuden takaamisen olennainen osa. Sen puolustamista on voitava sananvapauden antaman mahdollisuuden perusteella myös argumentoida.

Jussi Niinistö
Puolustusministeri